

PROMĚNA

Skalnatý štít horský. Na velkém balvanu RADÚZ. Od železného jeho pasu visí řetěz, přikovaný k skále za Radúzem. Jediný strom vyrostl z kamení, stranou, níž než balvan, na němž Radúz polo stojí, polo leží v unavení.

RADÚZ: Jen duj, duj, větre, boží silný orle, jen vlasy moje rvi a ber mi dechu, proč měl bys více slitování mít, než mají lidé! Jsi, vichře, jediným teď druhem mým, když horečné ty moje výkřiky už všechny ptáky vyplašily z hnízd! Dřív některý z nich občas náhodou o čelo moje křídlem zavadil a zdálo se mi pak, že milující ruka matky chce pot mi stírat jako v těžké nemoci!... Ó úzkost nevýslovná této samoty! Bezedné prázdno zeje nade mnou, závratná hloubka zeje zdola! Nesmírnost prostoru, jaká to hrůza, toť příliš velká tíž pro tvora slabého, jak člověk je, a bez přestání zíratí v tu velikost, jež jako moře bez břehu se valí na mou malost, to způsobuje posléz šílenství! Můj mozek vypráhlý mi hoří v hlavě a straší tisícerými mátohami! Ta němota těch neobsáhlých dalek je děsuplnější než bouře řev! Řev posléz umdlí, němota však nikdy... Jak strašidelná jesti příroda, když neustále v tvář jí hledíš! Ze všeho vystupují věčně příšery! Když po úmorné noci den se rodí, zdává se mi, že nebe hlubokou se ránou otvírá a svět že zalívá se krví v plamelech!... A vrcholky těch nekonečných lesů, tam dole v propasti u nohou mých, když vítr rozvlní je, podobné jsou jezeru, jež temné, příšerné na skálu moji útočí, by podvrátilo ji... Už cítím, jak se třese, už úzkost toho pádu do prázdna mé chytla útroby... Ó strašná závrať!... (*Zakryje si oči.*) Ah, minulo to zas... Hle, hej-

no divokých holubů se vzneslo z lesa!... Ó ptáci nebes, kam to letíte? Snad v neznámý ten kraj, kde spravedlnost přebývá? Ó povězte tam, jak zde trpím bez viny! A nikdo, nikdo se mnou necítí! Vy bílá oblaka, co pyšně modrem veslujete, dešť roňte na mě svůj, a budu mysliti, že zaplakala jste!... (*Zamlčí se na chvíli.*) Ach, moji rodiče, zda zemřela i vaše láska?... Ó, smilování více nežije, ze světa vymizelo naprosto! Však přece, přece... jedno srdce zná je... Jak byla krásná, bílá jako měsíc a krotká jako pták, když oči svoje žaluplné ke mně zvedala a měkkou dlaň a „Pij“ mi řekla!... „Ó netrap se, ty duše moje...“ Tak mi pravila... Ó Mahuleno, hřích lidí zlých je vykoupen tvým tichým slitováním!... Kéž hlas mám silný toho větru, bych v šíř svět to její jméno volal, tu všechnu světa ozvěnu bych vzbudil a lesy, hory, sluje, oblaka, vše se mnou volalo by: Mahuleno! Mahuleno! Mahuleno!

MAHULENA (*za scénou*): Radúz! Radúz! On volá mne! Já jdu!

RADÚZ: Tlukot mého srdce zastavuje se! Ó radost nevýslovná! Je to možno? Je to klam? Ó Mahuleno!

MAHULENA (*objeví se*): Radúze můj! Radúze!

RADÚZ (*trhá řetězem*): Jsem spoután, přikován a k tobě nemohu, vši silou trhám pouta... ó prokletí, jsem sláb – (*Padne.*)

MAHULENA (*spěchá nahoru k němu*): U nohou tvých, zde, zde, ó moje duše! Ó polož nohu svou na moji šíj a trestej mě, že tak tě trýznili!...

RADÚZ: Kéž zemru, Mahuleno, v tomto okamžiku, než zase odejdeš – (*Drží ji křečovitě.*)

MAHULENA: Já spásu nesu ti a volnost!

RADÚZ: Ach, neklam mne! Co z tebe mluví, je pouhá útrpnost a vřelé přání! Co slibuješ, jak bys to vyplnila?...

MAHULENA: Klíč pout tvých nesu, hled... Já líbám jej... Jen ruka moje teď se příliš třese... Já sotva udržím jej... Přece... Teď v zámku je a skřípe... pouto padá tvé! Radúze, volný jsi... teď prchej... jdi, a nech mě zemřít! (*Padne na tvář.*)

RADÚZ (*tahá ji k sobě*): Ty moje spáso! Duše přemilená, ty umíráš! Já střemhlav se skal vrhnu se...

MAHULENA: Ty šíliš radostí jak já... Hled, žiju... Však nyní pojd' a netrať času... (*Sestupují spolu s balvanu.*) Jak nejistý tvůj krok... Ó Radúze, jak, ach, tě mučili! Ó sedni pod strom na chvílku, ty příliš chvěješ se! Jsi bled, má duše. Ty ale brzy síly nabudeš. Povedu tě stezkou skrytou, tu znám jen já a moje laně... Pak půjdeš směrem, jak ti naznačím... Slyšíš, co mluvím? Ty vrátíš se k své matce, k otci, domů... Ó vid, že někdy na mě vzpomeneš?... Však nyní pojd', mám strach, že přijdou za mnou. Ty nevíš, příteli, jak umí nenávidět... ti dole v zámku... Nápoj dali mi, bych ti jej nesla sem... Tak sladce mluvili, tak náhle sladce, že podezření mlhavě se ozvalo v mé mysli... Do číše z křišťálu jsem vlila nápoj jejich a křišťál, který faleš nezná, rozpukl se okamžitě... Ah... moje ruka měla jed ten jejich podati rtům tvým jako balšám!... Tak na mé srdce namířili krutě, zrádně a na tvé žití mladé zároveň!

RADÚZ: Ó krutost neslýchaná! Neplač, Mahuleno!

MAHULENA: Pravda, kdybych všechny slzy svoje teď už vylila, co zbylo by mi, ty až odejdeš? Ó Radúze, ty na mě nikdy nezapomeneš, rci, nikdy, nikdy?

RADÚZ: Ó nemluv mi o žádné rozluce! To slovo smyslu nemá! Mahuleno, což ti se loučí, již se miluji? Já miluji tě, slyšíš? Ne proto jen, že jsi mě zachránila, ne proto jen, že pro mě trpěla jsi, ne pro tvé velké smilování,

ó ne, ó ne, já miluji tě proto, že... nuž, nevím proč, a vím jen, že tě miluji! To slovo donedávna cizí bylo mi. Vždyť nikdy ještě moje rty je neproněsly dřív než teď! Ó, kde se vzalo? Kde se hvězda vzala, když poprvé se na nebi rozbřeskla! Tvou drahou hlavu držím v třesoucích se rukou a chtěl bych líbat jasné tvoje čelo... já, který nikdy posud nelíbal než matku svou... Však strach mi jakýs brání, nevím jaký! Šlěpěj tvoji však, tu líbati se přece odvažuji...

MAHULENA (*brání mu, klanícímu se jí k nohám*): Radúze můj, co činím, nevím, věru, však velký klid mi náhle skanul v duši a chce se mi, bych položila hlavu, tak, na tvá prsa, jen na okamžik, bych slyšela, jak srdce tvoje tlučte... A na své oči, ten pocel, zde, můj vezmi, na jasné svoje oči... (*líbá jej na oči*). A na tvé rty, ten druhý pocel, zde...

RADÚZ: Mahuleno, jaké mocné kouzlo z tvých vane rtů? Jsem náhle jako změněn, co se se mnou dělo? Už nejsem, kdo jsem byl, jsem s tebou jedno, cos nového, co nikdy nebylo a co teď bude věčně, se ve mně ozývá! Cos neskonale lepšího než to, co dříve bylo! Jako bys ve mne byla vešla! Jen tvými zraky hledět dovedu teď a tvým jen dýchat dechem! Vše moje myšlení jen tvoje jest a jeden tlukot pojí naše srdce... Kdybys teď odešla – tu zanikl bych v nic! Rci, to je snad, co láskou nazývají? Ó pověz! Mně zdá se, ty že všecko, všecko víš!

MAHULENA: Víím, Radúze, jen to, že šťastna jsem. (*Drží se v mlčení v objetí.*) (*Náhle.*) Však neblahá, já zapomínám! Ó prchni, Radúze, pokud je ještě čas! Ó prchni!

RADÚZ: Bez tebe? Šlíš?

MAHULENA: Ty chceš, bych s tebou šla, bych s tebou byla...

RADÚZ: Než tebe pustit, raděj zase chci být přikován tam k oné skále nebo potmě ležet v jámě mezi havětí.

MAHULENA: S tebou, Radúze, věčně musím býti, pravda, s tebou žít a s tebou třeba zemřít! To říci snad jsem chtěla, když jsem tě líbala? To prosté tak, být jinak nemůže! Pojd'! Prchejme!

RADÚZ: Před námi ráj, za námi zatracení!... Co v sloup tě obrátilo náhle však, proč bledneš, kam to ukazuješ v hrůze?... Zkáza! Tvoje matka!

RUNA (*pokryta drahokamy, v purpuru, stojí proti nim*): Mé tušení, můj nepokoj, můj strach mne neklamaly! Já zanechala hlučnou dvoranu a kvas a hosti a jela za tebou, co kuň můj bystrý stačil! Bez dechu dostoupila jsem strmého vrcholu, a přišla včas! Ó, tys mě přelstila! Ty chytrá zmije, bledá mátoho! Jak mohlas uvolnit ten neporušitelný řetěz? Ty vylila jsi jed? Kéž pila jsi ho sama! Však včas jsem ještě přišla! Sama nejela jsem, jen rychleji jsem hory dojela než ti, co za mnou přijdou! Jste oba němi! Zdá se mi, že k bledým sochám mluvím nebo k spícím nebo k mrtvolám! Kletá zmije, kletá zmije! (*Trhne Mahulenou.*)

MAHULENA: Ó matko, matko, neklň mi, ty krutá! Ó pomni, jak jsi srdce moje chtěla mučit, když nápoj tvůj jsem jemu podat měla! Jemu, jenž mé duši drahý tak!

RUNA: Ó nestoudná jak fena! Smíš v tvář mi metat hanbu svoji rujnou? Jak budeš pykat, ó, jak budeš pykat!

RADÚZ: Pojd', Mahuleno, že z ní jsi brala život, kdo by uvěřil? Jak z morového bahna tak jasný mohl vytrysknouti paprslek? Pojd', spěšme, zachraňme se!

RUNA: A myslíš, že tě pustím? Ty dlouhým utrpením zeslábl jsi a já jsem silná jako muž! Ó, já tě zadržím!

MAHULENA (*vrhne se mezi ni a Radúza*): Prchni, prchni, duše moje! Prchni sám, já chráním tě!

RUNA (*tasí nůž*): Zde, zmije! Zemři!

RADÚZ (*vytrhne jí nůž*): Což nebojíš se, že tě smete hrom! Ty krvavá a kletá!

RUNA: Kéž hromem vládnu! Však na tebe se věším a zadržím tě pevně, uvidíš! Ó, třeba bodej nožem, co mi po tom, zabiješ-li mě, jen když tě zdržím, aby do sítě tě lapli, vlku, vlku, vlku! (*Drží jej zoufale.*)

RADÚZ (*zápasí s ní, držící jej za ruku*): Při prabohu, věř, že tě usmrtím! Ty sama chceš to, tedy trp – (*Zvedá nůž.*)

MAHULENA (*zadrží mu ruku*): Radúze, ne... to nedopustím... Měj slitování se mnou... (*Bere mu nůž.*)

RUNA (*držíc ho*): Pomoc! Věrní moji, pomoc! Zde vraha držím, vraha! Ó... co váháte! Kde jste!

RADÚZ: Hlas její mocně zní, ah, uslyší ji v dálce a ruku z její vymknout nemohu... Dej, Mahuleno, nůž, jsme ztraceni!...

MAHULENA: Radúze, zemřela bych!... Ó matko, pusť nás! Slitování měj!

RADÚZ: Tu marně prosíš... Zápas jen mě zbaví... (*Zápasí s Runou.*)

RUNA (*zápasíc*): Mě nepřemůžeš! Pomoc, moji věrní! Kde sílu beřeš... V zoufalství?... Otroci prokletí, co otálíte?... Kdo první přijde, měj tu korunu za odměnu! (*Strhne si jednou rukou diadém, vlasy její se rozpustí.*)

RADÚZ (*chopí ji za vlasy*): Teď mám tě v moci –

RUNA: Odkud síly beřeš... sketo... sketo... Pomoc! Pomoc! Ó, proklatě, ó, zabloudili v lese!

RADÚZ (*vezme ji kol pasu a vleče ke stromu*): Zde svých věrných tedy dočkej se, my ale spásu najdem v útěku... (*Váže ji, brání se, vlasy k silné větvi, již ona dosáhnouti nemůže.*) Jsou dlouhé tvoje vlasy, díky osudu...

RUNA: Buď proklet, proklet!... Ještě nikdo zde!.. Proč

nezardousila jsem jej... a jí!... Což nelze mi ty vlasy přetrhnout?...

RADÚZ: Teď, Mahuleno, rychle!

RUNA: Stůj, Mahuleno, slovo ještě slyš! Jsem tvojí matkou, tyto ruce tebe chovaly a z těchto prsou sála jsi svůj život! Stůj, stůj, tak velím ti!

MAHULENA: Nech mě, Radúze, mně nohy kamení –

RADÚZ (*vezme ji kolem pasu*): Pojď... nepůjdeš-li, pak násilím tě odvedu –

RUNA: Slyš, Mahuleno, slovo jediné – pak jdi!

MAHULENA: To slovo, matko?

RUNA: Kletbu vrhám na tebe, kletbu těžkou, kletbu strašlivou!

MAHULENA: Matko! Matko!

RUNA: Kletbu na tě vrhám nejmocnější, ta půjde za tebou a štvát tě bude, štvát do smrti, jak plachou laňku smečka vzteklých psů! Nebem proklínám tě, proklínám tě zemí! Ó země, ty jsi matkou též, ty vyslyšíš mě, ty slyšet musíš mě, buď zkáza tobě, zůstaneš-li hluchou! Má kletba silná jest jak vichr, oheň, moře! Jak slovo čarodějně, děsuplodné, jež trhá hvězdy z nebe! Mou kletbu nepřemůže ani osud!

MAHULENA: Ó zadrž, zadrž!...

RADÚZ: Pojď, Mahuleno... (*Táhne ji za sebou.*)

MAHULENA: Klesám... nemohu...

RUNA: Ať srdce tvoje všechna muka pozná a všechnu úzkost duše tvoje, Mahuleno! Ty žiješ v něm, on v tobě? Nuž, lásku vaši tedy proklínám! Ať zapomene Radúz tebe, ať ani nezná tě, buď cizí mu, jak cizí jsi teď mně! Ať touhou zmíráš, žalem hyneš, ať strádáš tak, že srdce tvoje, těžké jako kámen, tu jedinou jen touhu bude znát, by ponořilo se do tůně nepaměti! Až život tvůj a všechno myšlení se utrpením velkým

zhrouť v neurčitou mdlobu, ať i v tom otupění strašlivém ti zbyde jedno přece vědomí: tvá bolest! Žal buď tvým dechem, žal tvým chlebem, žal tvým živlem jediným!

RADÚZ: Ó Mahuleno, nermuť se a pojď! Je láska mocnější než nenávisť, to uvidíš!

RUNA: Svůj omyl poznáš, Radúze! Má kletba padá na tě též jak na ni! Nemenší bude tvoje utrpení, ač bolestnou ti bude záhadou! Jakmile jiné ženy celující ret se dotkne tváře tvé, tu běže moje kletba počátek! V tom okamžení zapomeneš ji, a znát ji nebudeš, svou Mahulenu, bys na ni třeba neustále hleděl! O její jsoucnosti ni stopy nezůstane v tvé čarem jaté paměti! A rána, kterou chápat nebudeš, ti bude krváceti v srdci, krváceti, až rozum tvůj se zamží trudem tvým! Ó, kletba moje stojí jako Tatry pevně! Ty slyšelas ji, země, naše matko, ty slyšelas, tvé zachvění jsem ucítila!

MAHULENA (*vrhne se na zem a líbá ji*): Tak jak tě líbám, matko země, tak se mnou lítost měj a smilování! Ty nejsi matka, která proklíná, jsi matka plna něhy pro své děti, slyšelas kletbu, slyšíš též můj pláč!

RADÚZ: Pojď, Mahuleno. (*Odvádí ji, klesající, směrem, kudy ukazuje.*) Jak se chvěješ, duše moje!

RUNA: Kletba, kletba, kletba vám!

MAHULENA (*už za scénou*): Běda! Běda!

RUNA: Za nimi, kletbo moje! Za ní, za Radúzem! Kletba, kletba, kletba! –

Opona